

Interpres

Parmakkent, İmam Sokak Ziya bey Han Kat 4
Tel. : 44 72 34 Beyoğlu

No. 4 Mayıs 1967

Vatan (Ank)

Dürrenmatt'ın Göktaş

(Der Meteor)

Prof. Dr. Perihan ÇAMBEL

ÖLMEK isteme. Ya da ölüme hazır olmak. Büyük bir ödül alıp uluslararası ün yaptıktan sonra kendini ve çalışmalarını, ün yapımını küçümseyerek yazılı yapıtlarını bir soba ateşinde yakmak, ve sonra, en sonunda rahat rahat ölmek. Birkaç türlü ölüp ölüp yahut ölüp görünüp dirilmek. Kendini, kişiliğini yitirerek sonradan kişiksiz ölmek. Belki de Bohemyalı Alman ozan Rainer Maria Rilke'nin anlamında kendi ölümünü ölmek, birkaç kez, için için çeşitli kişiliklerin çeşitli sembolik ölümlerini ölüp ölüp sembolik olarak dirilmek ve sonunda son kişiliğinin ölümünü ölmek.

İşte bunlar, İsviçreli yazar ve tiyatro yazarı, satir ve grotesk yazarı Friedrich Dürrenmatt'ın Büyük Tiyatroda bir süreden beri oynanan «Göktaş» piyesinin çeşitli temaları. Dürrenmatt, Yirminci yüzyıl insanının çağdaş sorunlarını ele alır, yargılar sanıklı. «Fizikçiler» de atom bilginlerinin sorunluğunu satirik bir

biçimde ortaya koyup tartışır ve adeta yargılar. Bu yapıtlarla dünya çapında bir ün sağlamıştır. «Duşma Gecesi» adlı kısa romanında «çağımızda suçluluk sorununu» ustaca, kâh satirik, kâh ironik, kâh grotesk bir biçimde işlemiştir. Burada çağımızda vicdan sorunluluğunu özellikle

Devlet Tiyatolarında sahneye konan Dürrenmatt'ın «Göktaş»'ından bir sahne

ortaya atması, bunun sonucunda Alfredo Traps'a kendi kendini cezalandırarak kendini asma-

sı temlerini sürükleyici bir still ve yazışla gözlerimizin önüne sermiştir. Fizikçilerden ve Duşma Gecesi'nden başlayan bir mantık zinciri sanki Göktaş'ında sonlanmaktadır.

Göktaş'ında kahraman, Nobel ödülünü almış büyük bir edebiyatçıdır: Schwitzer. Başarıların zivesine çıktıktan sonra, yazar tarafından izah edilmeyen nedenlerle artık her şey onun için anlamını kaybeder: Oğlunu, karısını, arkadaşlarını meslektaşlarını, hayranlarını reddeder, sadece ölmek ister, öldü sanılır, caneze töreni önüne göge yapılı, yeniden yeniden ölmediği anlaşıp. En son, sahiden ölür, yok okul, servetini teşkil eden paralarını ve yazılarını yokettikten sonra. Bu ölümünden önce sadece bir call-girl olarak ona fiziksel bir aşk vermiş olan karısı Olga'nın muhabbet tellâhi anesi Bayan Nomsen'le gerçekten aynı aşamada olduğunu açıklarcasına sözler söyler. Schwitzer'in arkadaşı doktor operatörü manen yermekle Dürrenmatt'ın bir kez daha bilim adamlarını kötü bir açıdan, sorunluluklarını ah-lâksal yönden bilmemek açısından, vurarak yerer. Ancak, Göktaş'ında daha da çok Dürrenmatt'ın bilim ve tıp sorunları hakkındaki bilgisinin pek güçlü olduğuna tanık olunuyor. Kolay değil. Birkaç hafta önce Alman Kütüphanesinde Alman edebiyatı üzerindeki konferansından sonra sorularına cevap veren Prof. Jeans, edebiyatçıların bugün bile bilim ve teknoloji yönlerinden yeterli derecede derinlemesine bilgi sahibi olmadıklarını itiraf etmemiş miydi? Bu sorunları cevaplamaya çalışan en iyi yapıtlar arasında da Dürrenmatt'ın «Fizikçiler»'ini saymamış mıydı? Birçok ülkelerde bir çok bilim merkezlerini incelemiş, bilim adamlarını iç işlemleri ile görmüş, kusur ve sevaplarına tanık olmuş, iktisatlarını aca ile seyretmiş bir bilim adamı ve araştırmacı olarak Prof. Jens'in sözlerini ancak onaylayabilirim. Bununla beraber Dürrenmatt'ın Schwitzer'in kişiliğinde, edebiyatçı kalıbını seçmekle beraber, bir bilim adamının da sonunu göstermiş olabildiğini söylemek mümkün müdür: İnsan başarıların zirvesine geldikten sonra bir safha geliyor ki

burada gerçekten her şey anlam sızlaşabilir: bütün çabalar, bütün iktisatlar, bütün elde edilmişler; asıl elde edilemeyenlerin yanında erir, anlamsız ve yokolur, belki de yokolmalıdır. Göktaş'ını takip ederken insan düşünüyor, acaba hayatta neyin bir önemi var ve kahr? Dürrenmatt'ın Schwitzer'in oğlunu bile negatif değerlendirmelerin içine iter. Şu halde ne kahyor! Sadece ölmek, bir kefaret vericesine ölmek. Traps'ın kendini asarak ölmesi gibi, Schwitzer de ölümünü, sorumluluğunu idrak edince, aramıyor mu?

Dürrenmatt'ın Göktaş'ının ek-sik tarafları, sorunların hiç birini çözmemiz olması, hayatta ve de ölmeye negatif bir anlam vermiş olması, bizi bir sürü soru işaretleriyle anlamsız bir burukluk içinde başbaşa bırakmasıdır.

İşte bu trajedi - komik Göktaş komedyası, Özdemir Nutku'nun çevirisi ile Şahap Akalın tarafından sahnelenmiştir. Rejisör olaylara ve konuşmalara iyi bir tempo vermiş olmakla beraber, Aristophanes'in komedilerine eşlik yapabilecek satiri fazla ölçülü bir çerçeveye içine sığdırmıştır. Sığlaştırmıştır trajedi - komik elemanlarını, ve böylece yapıtların karakterini bizce bozmuştur. Teşkin Akmansoy bile Schwitzer'i oynarken satir ve ironi içinde trajedi - komik elemanları ancak bir iki sahnede, onlara hafif bir Akmansoyvari stil vererek kurtarmaktan uzak kalmıştır. Muheim'de Muammer Esi gibi iyi bir aktör yer yer şaşılacak bir diksiyon bozukluğu içinde rolünün karakterini yavaşlaştırmıştır. Refik Eren'in lâlettayin bir ressam stüdyosu, La Boheme operasından adeta ödün alınmış dekoru içinde, diğer kişileri oynayan aktörleri ve aktrisleri, bir tek kişi müstesna, hatırlamak bile bizim için mümkün olmadı. Ne fena bir not onlar için değil mi? Gelgelelim o tek kişiye: Bu, bir iki yıldır ilgi ile izlediğimiz kabiliyetli aktris Nurşen Özkul Girginkoç'tur. Kendini çekinmeden makyajla ihtiyarlayan, yüzünü çizgi çizgi karalayan genç bir kadın. Kendisini oynadığı bütün rollerde görmüş olmamakla beraber gördüklerimizde kişinin detayları üzerinde durması, kafasını kullanması, oynadığı kişinin her kıpırdanışını, her jestini, karakterini çizmek için önemli sayan bu genç kadını takdir etmek gerekir. Kendisinin daha büyük rollerde aynı başarı ile görmeyi isterdik.

Hale Eren'in kostümleri normal, Cemal Göksel'in ışıklandırması bellenmeyecek vasıfta idi. Sanatseverler Kulübünde Göktaş'ın eleştirisi panelinde bulunan Lütfi Ay, Özdemir Nutku, Atilla Say ve İlber Ortaylı yapıtların anlamlandırılmasına rejisörden ve aktörlerden daha çok hizmet etmişlerdir.

DÜZELTME : 27.IV.1967 tarihli «Aristophanes ve Barış Düşüncüsü» yazımda 2. paragrafta: «Lysistrata» adlı yapıtlarında başkadın hemoinslerini karıkocaklı görevine davet etmekle harplerle ölmek girişimine başvurulur» düzeltmesinde görevine değil, KARİKOCALIK GREVİNE olmasını doğrularız.